XIII Konferencja Diagnostyki Edukacyjnej
Uczenie się i egzamin w oczach uczniów.
Łomża, 5 - 7.10.2007

Aleksander Ławiński
Starostwo Powiatowe w Wolsztynie

Konkurs wiedzy o powiecie wolsztyńskim 2001-2007

Wdrożone w ciągu ostatnich 17 lat reformy samorządowe i reformy sytemu edukacji oraz postępujący proces integracji europejskiej, przyczyniły się do podjęcia przez samorządy gmin, powiatów i województw szeregu działań o charakterze edukacyjnym. Odpowiednie samorządowe ustawy kompetencyjne oraz regulacje dotyczące działalności pożytku publicznego nałożyły na samorządy obowiązek podjęcia działań obejmujących między innymi zadania w zakresie:

- podtrzymywania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej;
- ochrony i promocji zdrowia;
- działalności wspomagającej rozwój wspólnot i społeczności lokalnych;
- nauki, edukacji, oświaty i wychowania;
- krajoznawstwa oraz wypoczynku dzieci i młodzieży;
- kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i tradycji;
- upowszechniania kultury fizycznej i sportu;
- ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego;
- upowszechniania i ochrony wolności i praw człowieka oraz swobód obywatelskich, a także działań wspomagających rozwój demokracji;
- działań na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami.

Rozwojowi edukacyjnych działań samorządów terytorialnych sprzyjała naturalna potrzeba kreowania poczucia więzi i tożsamości w lokalnych społecznościach, odbywająca się pod hasłem potrzeby budowania „małych ojczyzn". Realizacja zadań w opisanych powyżej obszarach nie sprowadzała się jedynie do pełnienia roli organu prowadzącego dla własnych szkół placówek, co zazwyczaj jest utożsamiane z rozwiązywaniem problemów finansowych i bazowych własnych jednostek. Samorządy często podejmowały dodatkowe działania, realizując szereg projektów

edukacyjnych, których zasięg wykraczał poza obszar oddziaływania jednej szkoły czy placówki. Organizatorem tych działań mogła być bezpośrednio administracja samorządowa lub jednostki samorządowe wyspecjalizowane realizacji np. zadań w zakresie sportu i kultury. Samorządy mogły też zlecać realizację zadań z zakresu edukacji organizacjom pozarządowym w ramach programów współpracy z tymi organizacjami. Środki na realizację tych zadań pochodziły z subwencji oświatowej, dochodów własnych samorządów oraz pozyskanych środków pozabudżetowych. Aktywność samorządów w zakresie pozyskiwania dodatkowych funduszy na cele edukacyjnie stale rośnie wskutek oddziaływania europejskich funduszy strukturalnych. Wzmocnienie roli regionów oraz potrzeba zachowania dziedzictwa kulturowego i lokalnych tradycji stanową też obszary priorytetowe polityki Unii Europejskiej. Znajduje to swoje odzwierciedlenie w Strategii Lizbońskiej formułującej wspólne cele edukacyjne państw członkowskich w postaci postulatów obejmujących między innymi potrzeby: uatrakcyjnienia nauki, wspierania aktywności obywatelskiej oraz zapewnienia równości szans i spójności społecznej.

Edukacyjnej działalności samorządów towarzyszyły wprowadzane etapami oświatowe reformy programowe obejmujące między innymi wymagania i treści oraz sposoby organizacji zajęć zakresu szeroko rozumianej edukacji obywatelskiej obejmującej: edukację regionalną i dziedzictwo kulturowe w regionie, edukację ekologiczną oraz zakresy przyrody, historii, geografii, WOS itd. Znaczącym krokiem było wdrożenie na trzech etapach kształcenia idei ścieżek międzyprzedmiotowych, których treści programowe współgrały w wielu obszarach z zadaniami edukacyjnymi samorządów terytorialnych.

Tab. 1. Ścieżki edukacyjne w różnych etapach kształcenia

SZKOŁA PODSTAWOWA klasy IV - VI	GIMNAZJUM	LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCE, LICEUM PROFILOWANE I TECHNIKUM
Edukacja czytelnicza i medialna	Edukacja czytelnicza i medialna	Edukacja czytelnicza i medialna
Edukacja ekologiczna	Edukacja ekologiczna	Edukacja ekologiczna
Edukacja prozdrowotna	Edukacja prozdrowotna	Edukacja prozdrowotna
Wychowanie do życia w społeczeństwie:		
a) Wychowanie regionalne – dziedzictwo kulturowe w regionie	Edukacja regionalna - dziedzictwo kulturowe w regionie	Edukacja regionalna - dziedzictwo kulturowe w regionie
b) Wychowanie do życia w rodzinie	(problematyka jest realizowana jako moduł przedmiotu wiedza o społeczeństwie)	Wychowanie do życia w rodzinie
c) Wychowanie patriotyczne i obywatelskie		
	Edukacja europejska	Edukacja europejska
	Edukacja filozoficzna	Edukacja filozoficzna
	Kultura polska na tle tradycji śródziemnomorskiej	
	Edukacja obronna	

W latach 2005-2007 w polityce oświatowej państwa zauważalny jest zwrot w kierunku wartości konserwatywnych. Znajduje to odzwierciedlenie w wspieraniu przez MEN działań zmierzających do podkreślania odrębności narodowej i potrzeby kultywowania tradycji oraz próbach wdrożenia, nie zdefiniowanej do końca, edukacji patriotycznej. Wiele prowadzonych już wcześniej przez samorządy, działań edukacyjnych, zmierzających do kreowania postaw „umiłowania małej i wielkiej ojczyzny", doskonale wpisuje się w ten nurt.

Działania samorządów w obszarze edukacji przybierały różnorodne formy. Jedną z najczęściej stosowanych form okazały się konkursy sprawdzające osiągnięcia uczniów w zakresie wiedzy o własnym regionie lub miejscu zamieszkania. Narzędzia, metody i procedury stosowane w tych konkursach nawiązywały do rozwiązań stosowanych wcześniej w konkursach i olimpiadach przedmiotowych oraz konkursach krajoznawczych. Obejmowały więc najczęściej: egzamin pisemny i ustny, przeprowadzany indywidualnie lub zespołowo. Wprowadzane w ostatnich latach modyfikacje dotyczyły najczęściej

formy eliminacji, na których kształt wpłynęły: dynamiczny rozwój technik multimedialnych oraz naśladownictwo popularnych teleturniejów telewizyjnych. Konkursy w wielu wypadkach przybrały postać quizów zapewniających atrakcje i emocje nie tyko ich uczestnikom, lecz także i publiczności.

Przykładem lokalnego konkursu tego typu jest organizowany w latach 2001-2007 **Konkurs Wiedzy o Powiecie Wolsztyńskim** dla uczniów klas V-VI szkół podstawowych powiatu. Pomysłodawcą konkursu była Pani Wiesława Kruk Dyrektor Szkoły Podstawowej nr 1 w Wolsztynie. W roku 2001 konkurs został objęty patronatem przez Samorząd Powiatu Wolsztyńskiego, a prace nad koordynacją konkursu prowadził Wydział Oświaty, Kultury, Sportu i Turystyki Starostwa Powiatowego. Autorką większości zadań konkursowych jest nauczyciel przyrody w SP nr 1 w Wolsztynie Pani Marzena Marcinkiewicz. Opiekę redakcyjną i koordynację konkursu prowadził Aleksander Ławiński. Poniżej zamieszczono podstawowe informacje dotyczące celów, formy i treści Konkursu Wiedzy o Powiecie Wolsztyńskim.

Cele konkursu

- przybliżenie uczniom dziedzictwa kulturowego Ziemi Wolsztyńskiej,
- rozwijanie zainteresowań Ziemią Wolsztyńską,
- kształtowanie poczucia tożsamości regionalnej i związków z „małą ojczyzną",
- propagowanie turystyki wśród młodzieży.

Organizacja konkursu

W konkursie biorą udział czteroosobowe drużyny z klas piątych i szóstych. Każda ze uczestniczących w konkursie szkół powiatu ma prawo do wystawienia maksymalnie 2 czteroosobowych drużyn reprezentujących szkołę.
Konkurs składa się z dwóch etapów; szkolnego i powiatowego.

Etap szkolny składa się z:

Części teoretycznej, tzn. testu składającego się z 20 zadań wielokrotnego wyboru rozwiązywanego indywidualnie.

Części praktycznej, która polegała, w kolejnych edycjach konkursu, na zaprojektowaniu przez każdą drużynę:

- trasy marszu na azymut,
- trasy wycieczki rowerowej w okolicach miejsca zamieszkania,
- folderu wybranej miejscowości,
- pocztówki miejscowości,
- propozycji utworzenia pomnika przyrody,
- prezentacji multimedialnej o wybranej miejscowości powiatu wolsztyńskiego.

Do zadania praktycznego dołączona jest instrukcja oraz kryteria jego oceny.Do kolejnego etapu drużyny typuje komisja szkolna w oparciu o zestaw kryteriów zaproponowanych przez organizatorów.

Etap szkolny rozgrywany jest od stycznia do marca.

Etap powiatowy złożony jest z:

- testu wielokrotnego wyboru (20 zadań) rozwiązywanego indywidualnie,
- marszu na azymut rozgrywanego zespołowo i z kartą pracy w terenie zawierającą zadania praktyczne,
- quizu finałowego rozgrywanego zespołowo przez trzy drużyny, które osiągnęły najwyższe wyniki w teście i marszu na azymut.

Eliminacje etapu powiatowego odbywają się w różnych szkołach na terenie powiatu. Zwyczajowo organizatorem kolejnych eliminacji powiatowych jest zwycięzca z poprzedniego roku. Stawarza to dodatkowe możliwości poznawcze uczestnikom i nauczycielom-opiekunom. Eliminacje powiatowe prowadzi komisja wyłoniona przez organizatora. Finały organizowane są zazwyczaj w kwietniu w miejscach o dużych walorach przyrodni-czych i poznawczych (Ryc.1.).

Ryc.1. Zespół uczniów wykonujących zadanie praktyczne w trakcie marszu na azymut. Eliminacje IV Konkursu Wiedzy o Powiecie Wolsztyńskim. Rezerwat Przyrody „Torfowisko nad Jeziorem Świętym" w pobliżu Olejnicy.

Trafność programowa zadań konkursowych.

Konkurs ma charakter międzyprzedmiotowy. W celu podniesienia trafności programowej konkursu organizatorzy posłużyli się podstawą programową szkoły podstawowej dla II etapu edukacyjnego, tj. klas IV-VI oraz standardami wymagań stanowiącymi podstawę przeprowadzenia sprawdzianu po szkole podstawowej.

Treści ujęte w zadaniach obejmują podstawy programowe:

- przyrody,
- historii i społeczeństwa,
- plastyki,
- informatyki.

Dodatkowo dla podniesienia trafności przygotowań uczestników zastosowano w planie testów eliminacyjnych tzw. „parytet terytorialny", gwarantujący proporcjonalną do liczby gmin powiatu liczbę zadań dotyczących każdej z gmin tworzących powiat. W praktyce oznacza to, że treści dotyczące jednej gminy reprezentowane są przez 5-6 zadań w teście obejmującym 20 zadań wielokrotnego wyboru. Konsekwentne stosowanie tej zasady sprzyja pozytywnemu odbiorowi konkursu, który jest postrzegany jako sprawiedliwy i bliski uczestnikom.

Zadania uwzględniają także treści i umiejętności zawarte w podstawach programowych ścieżek edukacyjnych:

- edukacja czytelnicza i medialna,
- edukacja ekologiczna,
- edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie,
- wychowanie patriotyczne i obywatelskie.

Konkurs poprzez naprzemienne zastosowanie baterii testów obejmujących badanie osiągnięć indywidualnych i zespołowych członków drużyn, kształtuje umiejętności ujęte w podstawie programowej, wykraczając daleko poza obszary objęte standardami wymagań sprawdzianu po szkole podstawowej. Są to między innymi umiejętności:

- planowania i organizowania własnej nauki,
- skutecznego porozumiewania się w różnych sytuacjach,
- efektywnego współdziałania w zespole,
- budowania więzi międzyludzkich,
- podejmowania indywidualnych i grupowych decyzji,
- negocjacyjnego rozwiązywania konfliktów,
- rozwiązywania problemów w twórczy sposób,
- poszukiwania porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł i posługiwania się technologią informatyczną,
- rozwijanie osobistych zainteresowań.

Poniżej zamieszczono przykłady treści i umiejętności z zakresu podstaw programowych szkoły podstawowej oraz standardów wymagań, które stosowano w konstrukcji zadań konkursowych (Tab.2. i Tab. 3.).

Tab. 2. Przykłady treści nauczania i umiejętności badanych w konkursie wiedzy o powiecie wolsztyńskim.

PRZEDMIOTY I ŚCIEŻKI MIEDZYPRZEDMIOTOWE	TREŚCI NAUCZANIA I UMIEJETNOŚCI Z ZAKRESU PODSTAWY PROGRAMOWEJ SP
Przyroda	Orientacja w terenie, szkic, mapa, plan. Marsz na orientację, umiejętność wyznaczania kierunków.
Historia i społeczeństwo	Moja ojczyzna. Wydarzenia i osoby o zasadniczym znaczeniu dla losów narodu i państwa polskiego. Znajomość wydarzeń historycznych, tj.: powstanie wielkopolskie, II wojna światowa.
Plastyka	Kontakt z dziełami sztuki plastycznej – pomniki, galerie, muzea. Rozpoznawanie obiektów zabytkowych, znajomość stylów architektonicznych.
Informatyka	Opracowanie z wykorzystaniem komputera prostych tekstów, rysunków, motywów. Pocztówka miejscowości.
Edukacja czytelnicza i medialna	Posługiwanie się podstawowymi urządzeniami medialnymi. Korzystanie w poszukiwaniu materiałów informacyjnych ze stron internetowych.
Edukacja ekologiczna	Obszary chronione oraz ich znaczenie w zachowaniu różnorodności biologicznej; zasady zachowania się na obszarach chronionych. Wskazanie form ochrony przyrody występujących na terenie powiatu.
Edukacja regionalna - dziedzictwo kulturowe w regionie	Lokalne i regionalne tradycje, święta, obyczaje i zwyczaje Regionu Kozła, Siwki. Sylwetki osób zasłużonych dla środowiska lokalnego, regionu i kraju, np.: Roberta Kocha, Marcina Rożka, Mariana Murka.
Wychowanie patriotyczne i obywatelskie	Samorząd terytorialny. Zadania jednostek samorządu terytorialnego.

Tab. 3. Standardy wymagań sprawdzianu zastosowane w konkursie wiedzy o powiecie wolsztyńskim

OBSZAR STANDARDU	SPRAWDZANE CZYNNOŚCI (PRZYKŁADY) UCZEŃ:
Czytanie	Rozumie znaczenie podstawowych symboli występujących na mapach. Rozpoznają zespołowo znaki topograficzne zamieszczone na mapach marszu na azymut.
Pisanie	Pisze na temat i zgodnie z celem w formie sprawozdania z wycieczki. Redaguje, w zespole, sprawozdanie z wycieczki rowerowej, której trasę należało zaplanować.
Rozumowanie	Opisuje sytuację przedstawioną w zadaniu za pomocą planu. Wykonuje, w zespole, w odpowiednio dobranej skali, plan otoczenia szkoły za pomocą sygnatur i symboli.
Korzystanie z informacji	Wskazuje źródła informacji. Wskazuje źródła informacji, z których korzystali uczniowie podczas wykonywania folderu.
Wykorzystywanie wiedzy w praktyce	Zapisuje wyniki obserwacji. Rozwiązuje zadania zawarte w karcie pracy biegu terenowego (marszu na azymut) na podstawie obserwacji w terenie.

Początkowo konkurs sprawdzał jedynie wiedzę historyczną uczniów w formie testu wielokrotnego wyboru. Począwszy od II edycji konkurs ewoluował i rozrastał się, przybierając formę i treści prezentowane poniżej.

Tab. 4. Zestawienie materiałów konkursu wiedzy o powiecie wolsztyńskim w latach 2001-2007 (http://www.konkurs.wolsztyn.com.pl)

KONKURS	II	III	IV	V	VI	VII
ROK SZK.	2001/2	2002/3	2003/4	2004/5	2005/6	2006/7
MATERIAŁ						
Pismo przewodnie	K 2	K 3	K 4	K 5	K 6	K 7
Test eliminacji szkolnych	K 2	K 3	K 4	K 5	K 6	K 7
Test eliminacji powiatowych	K 2	K 3	K 4	K 5	K 6	K 7
Quiz finałowy	K 2	K 3	K 4	K 5	K 6	K 7
Instrukcja do zadania praktycznego	K 2	K 3	K 4	K 5	K 6	K7
Instrukcja do marszu na azymut	K 2	K 3	K 4	K 5	K 6	K 7
Karta pracy			K 4	K 5	K 6	K 7

Materiały konkursu zostały udostępnione uczestnikom i nauczycielom-opiekunom na stronie **http://www.konkurs.wolsztyn.com.pl** w postaci plików w formacie WORD, w sposób zbliżony do metody przyjętej przez Okręgowe Komisje Egzaminacyjne. Intencją autorów strony było ułatwienie przygotowań uczniom i nauczycielom uczestniczącym w kolejnych eliminacjach poprzez szerokie udostępnienie narzędzi wykorzystanych we wcześniejszych edycjach konkursu. Dorobek metodyczny konkursu to obecnie kilkaset zadań różnych form i typów dostosowanych treścią do zakresu konkursu o poziomie wymagań odpowiednim do możliwości uczestniczących w konkursie uczniów klas V i VI szkoły podstawowej.

Efekty konkursu

W eliminacjach konkursu bierze corocznie udział kilkanaście szkół podstawowych powiatu, który w ten sposób realizuje swoje ustawowe zadania i przyczynia się do kreowania ważnego elementu lokalnej polityki oświatowej.

Liczba uczestników finałów powiatowych VII edycji konkursu sięga 400 osób.

W spotkaniach metodycznych towarzyszących eliminacjom i w pracach związanych z przygotowaniami uczniów wzięło udział kilkudziesięciu nauczycieli różnych specjalności ze szkół podstawowych powiatu, podnosząc swoje kompetencje w zakresie pomiaru dydaktycznego, ścieżek edukacyjnych oraz integracji międzyprzedmiotowej.

Przebieg konkursu jest obserwowany i życzliwie wspierany przez lokalne samorządy, przedsiębiorców i media.

Uczniowie biorący udział w konkursie:

- poszerzają swoją wiedzę o swojej „małej ojczyźnie,"
- potrafią współpracować w zespole,
- sprawnie posługują się mapą i busolą,
- potrafią zaplanować swoją pracę i zaprezentować jej efekty,
- sprawnie poszukują, porządkują i wykorzystują informacje z różnych źródeł oraz posługują się technologią informatyczną,
- są dobrze przygotowani do podjęcia trudu rozwiązania testów sprawdzianu po szkole podstawowej.

Wszystko wskazuje na to, że sukcesy w tak skonstruowanym konkursie, uzyskują czteroosobowe zespoły uczniów, których członkowie wykazują wszechstronne predyspozycje i umiejętności. Nieformalna i intuicyjna obserwacja uczestników eliminacji prowadzi do wniosku, że zespół zwycięski jest zazwyczaj złożony z czterech uczniów o modelach uczenia się: alfa, beta, gamma, delta opisywanych przez Pana Profesora B. Niemierko w referacie wprowadzającym. Założenie to wymaga jednak weryfikacji w rzetelnych badaniach, prowadzonych przez diagnostów edukacyjnych, o kompetencjach opisanych przez Pana Profesora w modelu alfa, typologii diagnostów edukacyjnych.

Trafność i rzetelność testów wykorzystanych w eliminacjach konkursu są wysokie. Procedury i narzędzia pomiaru osiągnięć uczniów wykorzystane w konkursie są cenne z punktu widzenia możliwości rozwoju badań dotyczących skutecznych metod ewaluacji ścieżek międzyprzedmiotowych w szkole podstawowej. Obszar ten wydaje się być zaniedbany metodologicznie, o czym świadczy skromna dotychczas liczba publikacji w tym zakresie.

Ostanie lata przyniosły ze sobą zjawisko masowych migracji zarobkowych młodych Polaków. Ocenia się, że około 2 miliony osób skorzystało z zasady swobody przepływu osób w UE i wyjechało. Rodzi się pytanie: czy wrócą do kraju?

W dobie globalizacji i postępującej integracji europejskiej, budowanie poczucia własnej tożsamości, szacunku dla tradycji, kształtowanie postaw obywatelskich i patriotycznych, stają się ważnym zadaniem szkoły i samorządu terytorialnego.

Organizatorzy konkursu mają nadzieję, że uczestnicy Konkursu Wiedzy o Powiecie Wolsztyńskim będą wracali do swojej „małej ojczyzny" częściej.